

Aneta Krupka

Uniwersytet Szczeciński, Szczecin | Instytut Nauk Teologicznych
ORCID: 0000-0001-6604-4370, e-mail: aneta.krupka@usz.edu.pl

PRZYGOTOWANIE DO MAŁŻEŃSTWA JAKO FORMA POCHRZCIELNEGO KATECHUMENATU WEDŁUG WSPÓŁCZESNEGO NAUCZANIA KOŚCIOŁA POWSZECHNEGO

Streszczenie

Współczesne nauczanie Kościoła widzi w przedchrzcielnym katechumenacie uniwersalny model katechezy sakramentalnej. Tę formę formacji odnosi także do przygotowania do małżeństwa. Wydaje się to być szczególnie uzasadnione w związku z tym, że o ten sakrament coraz częściej proszą osoby całkowicie lub częściowo niewtajemniczone w chrześcijaństwo. Można więc odnaleźć zasady i rekomendacje dotyczące zastosowania logiki inspirowanej katechumenatem do przygotowania do małżeństwa. Oznaczają one konieczność integralnego podejścia do formacji, a także zaplanowanie jej etapowości. W formacji do sakramentu małżeństwa konieczne jest także uwzględnienie wymiaru wspólnotowego i liturgicznego. Niezbędne jest również wprowadzenie mistagogii po przyjęciu sakramentu, związanej z rozwojem relacji małżeńsko-rodzinnej oraz ze zmieniającym się kontekstem życia i wyzwaniami właściwymi dla różnych etapów życia rodziny.

Słowa kluczowe: teologia małżeństwa, przygotowanie do małżeństwa, katechumenat przedmałżeński, narzeczeństwo, formacja sakramentalna

Abstract

MARRIAGE PREPARATION AS A FORM OF POST-BAPTISMAL CATECHUMENATE ACCORDING TO THE CONTEMPORARY TEACHING OF THE CHURCH

The contemporary teaching of the Church views the pre-baptismal catechumenate as a model of sacramental catechesis. It also extends this form of formation to marriage preparation. This seems to be particularly justified by the fact that this sacrament is increasingly requested by people who are completely or partially uninitiated in Christianity. One can therefore find principles and recommendations regarding the application of catechumenate principles to marriage preparation. This will therefore mean the need for an integral approach to formation, as well as planning its phases. In formation for the sacrament of marriage, it is therefore necessary to take into account the community and liturgical dimensions. It is also necessary to incorporate mystagogy after receiving the sacrament, related to the development of the marital and family relationship and to the evolving life and challenges specific to different stages of family life.

Keywords: theology of marriage, preparation for marriage, premarital catechumenate, engagement, sacramental formation

Wstęp

Jednym z najistotniejszych motywów odnowienia formacji sakramentalnej i katechezy po Soborze Watykańskim II jest inspiracja katechumenatem. Opublikowane po *Vaticanum II* *Obrzędy Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych* stały się podstawą nie tylko do przygotowania osób dorosłych do chrztu i innych sakramentów, ale są także źródłem zasad i streszczeniem teologicznego paradygmatu ważnego dla formacji sakramentalnej w ogóle. Ważnym przykładem możliwości zastosowania logiki katechumenalnej jest przygotowanie do sakramentu małżeństwa. Coraz częściej właśnie w tym paradygmacie współczesne dokumenty Kościoła widzą drogę do odnowienia przygotowania do założenia rodziny. Artykuł, analizując najważniejsze dokumenty Kościoła powszechnego z ostatnich lat, podejmuje próbę przedstawienia zasad, zalet i wyzwań zastosowania logiki katechumenalnej w formacji do sakramentu małżeństwa.

1. Sytuacja osób proszących o sakrament małżeństwa

Jeszcze przed Soborem Watykańskim II w jednym z tekstów Josepha Ratzingera pojawiła się spopularyzowana później teza o obecności w Kościele osób, które choć są ochrzczone, mogą w pewien sposób być uznawane za pogan. Jak pisze przyszły papież: „wizerunek Kościoła nowożytności charakteryzuje się w swej istocie tym, że na zupełnie nowy sposób

stał się Kościołem pogan i coraz bardziej się nim staje – nie takim, jaki niegdyś był Kościół z pogan, którzy stali się chrześcijanami, lecz Kościołem pogan, którzy jeszcze nazywają siebie chrześcijanami, a w rzeczywistości stali się poganami”¹.

Mimo że potocznie słowo „poganin” ma raczej konotacje negatywne, to tę skrótową definicję można uznać za podsumowanie znacznie szerszych rozważań i opisów sytuacji części osób, które okazjonalnie pojawiają się w Kościele. W krajach historycznie chrześcijańskich, gdzie obserwowany jest stały spadek znaczenia instytucji religijnych, odejście od praktyk religijnych jest jednak stopniowe. Z jednej strony, coraz częściej spotyka się osoby tylko częściowo wtajemniczone w wiarę chrześcijańską i to często będące chrześcijanami jedynie nominalnie². W związku z praktyką rozdzielania udzielania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego i rezygnowaniem z praktyk, które częściej mają charakter stopniowy, a nie skokowy i jednoznaczny, coraz częściej o ślub proszą osoby, których wtajemniczenie nie zostało dopełnione: poprzez brak przyjęcia sakramentu Eucharystii i/lub bierzmowania. Z drugiej strony, mamy także znaczącą grupę osób, które pomimo przyjęcia tych sakramentów, tak naprawdę nie zostały wtajemniczone w chrześcijaństwo, a których można nazwać „prawie katechumenami”³.

W takim kontekście szczególnie znaczenie zyskuje katecheza inspirowana/wzorowana katechumenatem, nazywana w dokumentach Kościoła także katechumenatem pochrzcielny lub katechezą wtajemniczenia do chrześcijańskiego życia⁴. Jak zaznacza *Dyrektorium o katechizacji*: „*katechumenalna inspiracja katechezy* nie oznacza ślepego naśladowania katechumenatu, lecz przyjęcie właściwego mu stylu i dynamizmu formacyjnego”. Ta specyfika, jak dalej opisuje *Dyrektorium*, jest rozumiana poprzez charaktery: paschalny; wtajemniczający; liturgiczny, obrzędowy i symboliczny; wspólnotowy. Katechumenalna logika to także nieustanność procesu formacji, opisywana przez ciągłą współzależność nawracania się i dawania świadectwa, a także stopniowość samego procesu, wprowadzającego do pełni życia chrześcijańskiego w codzienności⁵.

Ze względu na dynamikę formacyjną trwającą całe życie, można zauważyć przenikanie się logiki katechumenatu i mistagogii⁶. Katecheza więc, którą formalnie należałoby nazwać mistagogią, a więc katecheza po przyjęciu sakramentów, także może, a nawet powinna odbywać się według logiki katechumenalnej.

1 Joseph Ratzinger, „Neopoganie a Kościół”, w: Joseph Ratzinger, *Kościół – znak wśród narodów*, Opera omnia, t. VIII/2 (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013), 1061.

2 Np. Franciszek Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę* (Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie, 2011), 22.

3 Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae” o katechizacji w naszych czasach* (Kielce: Referat Katechetyczny, 1990), nr 44; Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji* (Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2020), nr 258 (dalej *Dyrektorium o katechizacji*).

4 *Katechizm Kościoła Katolickiego* (Poznań: Pallottinum, 1994), nr 1231 oraz *Dyrektorium o katechizacji*, nr 61 i 328.

5 *Dyrektorium o katechizacji*, nr 64–65.

6 *Dyrektorium o katechizacji*, nr 291.

Uwzględniając powyższe wstępne uwagi, bezpośrednie przygotowanie do małżeństwa powinno więc być poświęcone nie tylko tematowi tego sakramentu, ale także stanowi wyjątkową okazję do autentycznej ewangelizacji narzeczonych. Katechumenalność katechezy oznacza więc m.in. poszerzenie wymiaru wiedzy o wymiar doświadczenia, umożliwiający całościowe spotkanie z paschalnym misterium Chrystusa i kształtowanie swojego życia według tej tajemnicy. Jest on widoczny w postulowanym przez kościelne dokumenty uzupełnieniu i kontynuacji katechezy szkolnej o formację sakramentalną w parafiach.

Co ważne, dla wielu ludzi moment przygotowania do małżeństwa może być czasem, kiedy po raz pierwszy jako dorośli ludzie mają okazję do bezpośredniego, osobistego kontaktu ze wspólnotą Kościoła. Zwłaszcza wtedy, kiedy ich praktyki religijne były rzadkie, motywowane głównie przez argumenty natury tradycyjnej i kulturowej, przygotowanie do małżeństwa stanowi unikalną okazję do ewangelizacji: ożywienia ich więzi z Bogiem i ze wspólnotą Kościoła⁷.

Warto wykorzystać tę sytuację ze względu także na przełomowość tego momentu w życiu człowieka, co daje nadzieję nowego początku i rozpoczęcia procesu zmiany, także w kwestii wiary. Ta złożoność sytuacji będzie domagała się, aby osoby zajmujące się formacją do sakramentu małżeństwa uwzględniły nie tylko socjologiczny kontekst współczesnych wyzwań, ale także indywidualną sytuację par. Może się bowiem okazać, nawet z formalnego punktu widzenia, że zgłoszenie się osób deklarujących chęć przygotowania się do małżeństwa wymaga najpierw uzupełnienia innych kwestii, np. przygotowania do sakramentu bierzmowania, czy do spowiedzi, po wielu latach nieprzystępowania do tego sakramentu.

2. Przebieg katechezy inspirowanej katechumenatem według *Familiaris consortio*

Analogia katechumenatu i przygotowania do małżeństwa w nauczaniu Kościoła pojawia się wprost już w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio*, opublikowanej w 1981 roku. Jan Paweł II, nawiązując do katechumenatu chrzcielnego dzieli przygotowanie na małżeństwa na trzy etapy: dalszy, bliski i bezpośredni⁸. Wyznaczenie tych trzech etapów stanie się podstawą do opracowania bardziej konkretnych i szczegółowych norm, dostosowanych do sytuacji Kościołów partykularnych. Papież podkreśla, że naturalnym sposobem przygotowania do małżeństwa jest stopniowe poznawanie tej rzeczywistości poprzez wychowanie w swojej rodzinie pochodzenia. Jan Paweł jest jednak świadom, że współcześnie nie wszystkie rodziny są w stanie wywiązać się z tej powinności; dlatego przynajmniej częściowo ich zadanie powinno zostać uzupełnione

7 Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (21.01.2017), dostęp 15.10.2024, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/rota_21012017.

8 Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym* (Wrocław: Wydawnictwo TUM, 2000), nr 66 (dalej *Familiaris consortio*).

przez działania Kościoła i społeczeństwa⁹. Odpowiednie przygotowanie do podjęcia obowiązków małżeńsko-rodziny wydaje się być ważnym czynnikiem prewencyjnym wobec trudności, które z pewnością nadejdą, ale także wobec społecznej niejednoznaczności norm i wartości.

Jak więc pisze papież: „przygotowanie do małżeństwa należy pojmować i urzeczywistniać jako proces stopniowy i ciągły”¹⁰. Pierwszy ze wspomnianych etapów, przygotowanie dalsze, zaczyna się w dzieciństwie, w doświadczeniu wartości i piękna rodziny pochodzenia oraz w kształtowaniu otwartości na podjęcie różnych dróg powołania w życiu dorosłym. Przygotowanie dalsze ma swoją kontynuację w przygotowaniu bliższym, nazwanym wprost „jakby katechumenatem”¹¹. Ma ono dwa wymiary: bardziej ogólny pogłębienia życia sakramentalnego oraz bardziej szczegółowy, związany z konkretnymi zagadnieniami dotyczącymi małżeństwa i rodziny, rozumianymi także w kontekście społecznym. Natomiast przygotowanie bezpośrednie jest już przygotowaniem do celebracji sakramentu małżeństwa i odbywa się w okresie poprzedzającym zawarcie związku małżeńskiego. Jak podkreśla papież, jest to przygotowanie konieczne dla wszystkich narzeczonych, ale szczególnie jest ono potrzebne tym, którzy na tym etapie „jeszcze wykazują braki i doświadczają trudności w doktrynie i praktyce życia chrześcijańskiego”¹². Opisując tę drogę, Jan Paweł II ponownie nazywa ją „analogiczną do katechumenatu”, wskazując że powinna ona uwzględniać tematy włączenia w misterium paschalne Chrystusa i współpracy z łaską, ale także powinna przygotować narzeczonych do świadomego i czynnego udziału w celebracji sakramentu małżeństwa¹³.

Jan Paweł II dodaje także, że towarzyszenie Kościoła nie może kończyć się wraz z zawarciem sakramentu małżeństwa, ale powinno trwać także później, zwłaszcza w kluczowych momentach rozwoju rodziny, które mogą się stać także źródłami jej kryzysu¹⁴. Jeśli młodzi małżonkowie, pomimo zawarcia sakramentalnego małżeństwa, nie pojawiają się później w kościele, warto wykorzystać okolicznościowe sytuacje, aby na nowo zaproponować odkrycie ideału chrześcijańskiego małżeństwa. Późniejsza adhortacja papieża Franciszka *Amoris laetitia* wymienia tu sytuacje, o których często wspominają także katechetyczne dokumenty, a więc chrzest i I Komunię św. dzieci. Dołącza do nich także śluby i pogrzeby osób z rodziny czy przyjaciół¹⁵.

Familiaris consortio porusza także istotny temat wiary narzeczonych jako warunku sakramentalności małżeństwa. Papież stoi na stanowisku, że nie da się ustalić wyczerpującej listy kryteriów, która miałaby określić możliwość dopuszczenia do zawarcia kościelnego małżeństwa, uwzględniającą poziom wiary narzeczonych. Zdaniem Jana Pawła II należy

⁹ *Familiaris consortio*, nr 66.

¹⁰ *Familiaris consortio*, nr 66.

¹¹ *Familiaris consortio*, nr 66.

¹² *Familiaris consortio*, nr 66.

¹³ *Familiaris consortio*, nr 66.

¹⁴ *Familiaris consortio*, nr 69.

¹⁵ Franciszek, *Adhortacja apostolska „Amoris laetitia” o miłości w rodzinie* (Kraków: Wydawnictwo M, 2016), nr 230 (dalej *Amoris laetitia*).

raczej przyjąć konieczność zaistnienia warunków minimalnych. Jak pisze: „nie powinno się jednak zapominać, że ci narzeczeni, na mocy chrztu, są już rzeczywiście włączeni w oblubieńcze Przymierze Chrystusa z Kościołem i że przez dobrą intencję przyjęli zamysł Boży odnoszący się do małżeństwa, a zatem, przynajmniej *implicite*, chcą tego, czego chce Kościół, kiedy sprawuje obrzęd sakramentalny małżeństwa”¹⁶. Za przeszkodę należy jednak uznać wyraźne odrzucenie katolickiej nauki o małżeństwie¹⁷. Papież nie interpretuje tego jednak jako porzestania na wymaganiach minimalnych, ale jako potwierdzenie istnienia potrzeby prowadzenia katechezy zarówno przed, jak i po zawarciu sakramentu małżeństwa¹⁸.

Od starożytności chrześcijańskiej oczywiste było to, że małżeństwo pomiędzy osobami ochrzczonymi różni się od małżeństwa wyłącznie naturalnego, przy czym ta różnica oznacza, że małżeństwo w perspektywie sakramentalnej nie neguje, ale rozszerza i dopełnia naturalne rozumienie małżeństwa. Zanim rozwinęła się bardziej zaawansowana teologicznie argumentacja, już bycie ochrzczonymi i wspólne uczestnictwo w Eucharystii zmieniało postrzeganie małżeństwa zawartego przez chrześcijan. Współcześnie więc niedostateczny poziom wtajemniczenia narzeczonych proszących o sakrament małżeństwa jest widziany częściej jako szansa, niż czynnik, który mógłby przekreślić sakramentalność, a więc ważność zawieranego związku.

Do tego tematu, poza wspomnianym papieskim nauczaniem odnosi się w sposób istotny dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej *Reciprocità tra fede e sacramenti nell'economia sacramentale* z 2020 roku. Poza argumentacją, o której już była mowa, w dokumencie zwrócono uwagę, że we współczesnym kontekście braku oczywistości rozumienia małżeństwa naturalnego brak wiary może wpływać także na skuteczność zawarcia małżeństwa naturalnego, które jest podstawą małżeństwa sakramentalnego. Może to bowiem oznaczać nie tylko wykluczenie istotnych przymiotów małżeństwa sakramentalnego i intencji jego zawarcia, ale nawet zakwestionowanie jego elementów naturalnych, za które zazwyczaj uważa się np. nierozzerwalność¹⁹. Dokument unika skrajności, nie stwierdzając, że brak wiary wpływa definitywnie na brak intencji zawarcia małżeństwa. Nie bagatelizuje jednak obserwowanego współcześnie kryzysu rozumienia małżeństwa, tym bardziej widząc w nim zachętę do integralnego wtajemniczenia w życia chrześcijańskie przy okazji przygotowania do małżeństwa²⁰.

16 *Familiaris consortio*, nr 68 i 13. Porównaj także: *Kodeks Prawa Kanonicznego* kan. 1055 §2, potwierdzający, że każda umowa małżeństwa zawarta między ochrzczonymi jest sakramentem.

17 Temat ten będzie wracał także w nauczaniu papieża Benedykta. Tadeusz Rozkrut, „Magisterium rotalne Jana Pawła II i Benedykta XVI na temat sakramentalności małżeństwa”, w: *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*, red. Józef Stala (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, 2014), 284–290.

18 *Familiaris consortio*, nr 68.

19 Międzynarodowa Komisja Teologiczna, „Reciprocità tra fede e sacramenti nell'economia sacramentale”, nr 156–160, dostęp 15.10.2024, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_20200303_reciprocita-fede-sacramenti_it.html.

20 Wojciech Góralski, „Wzajemne powiązanie między wiarą i małżeństwem w świetle dokumentu Międzynarodowej Komisji Teologicznej «Reciprocità tra fede e sacramenti nell'economia sacramentale» z 3 marca 2020 roku”, *Ius matrimoniale* 34 (2023): 38–42.

3. Katechumenat przed i postmałżeński w nauczaniu papieża Franciszka i *Dyrektorium o katechizacji*

Niewątpliwie najważniejszym z opublikowanych do tej pory dokumentów papieża Franciszka o małżeństwie i rodzinie jest adhortacja apostołska *Amoris laetitia*, stanowiąca podsumowanie dwóch sesji synodu biskupów, poświęconych tematowi małżeństwa i rodziny. Choć w samym dokumencie nie ma wprost odwołania do terminu „katechumenat”, jeden z jego istotniejszych passusów został poświęcony przygotowaniu do sakramentu małżeństwa²¹.

Temat katechumenatu małżeńskiego w nauczaniu papieża Franciszka pojawia się natomiast wyraźnie w dorocznych przemówieniach, adresowanych do członków Trybunału Roty Rzymskiej. Podobnie jak w przypadku chrztu dorosłych, katechumenat jest niezbędny, „również przygotowanie do małżeństwa stało się integralną częścią całego procesu sakramentu małżeństwa – jako antidotum przeciw zawieraniu małżeństwa nieważnych lub nietrwałych”²². Papież wspomina zarówno o katechumenacie „przedmałżeńskim”, jak i „postmałżeńskim”²³. To podwójne rozumienie katechumenatu jest związane z podkreśleniem znaczenia permanentnej formacji małżonków²⁴. Jako że „potrzeba wielkiej odwagi, aby zawrzeć małżeństwo w czasach, w których żyjemy”²⁵, wspólnota jest odpowiedzialna za to, aby młodych małżonków nie pozostawić samych sobie.

Celem permanentnej formacji małżeńskiej jest zintegrowane życie chrześcijańskie, nazywane przez papieża „świętością w codzienności”²⁶. Na drodze formacyjnej niezbędna jest rola wspólnoty, zwłaszcza innych małżonków. Dlatego osobom zajmującym się duszpasterstwem rodzin biskup Rzymu stawia za wzór nowotestamentalne małżeństwo Pryscyllii i Akwili, przypominając przy okazji o katechetycznej wartości świadectwa, a nie tylko samego przekazu wiedzy²⁷.

Nie należy jednak odrzucić aspektu wiedzy, który w przygotowaniu do małżeństwa jest równie istotny. Papież potwierdza, że „jakość wiary nie jest zasadniczym warunkiem zgody małżeńskiej”²⁸, przypominając jednocześnie, że nawet czysto naturalne

21 *Amoris laetitia*, nr 205–216.

22 Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (21.01.2017).

23 Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (25.01.2020), dostęp 15.10.2024, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/rota_25012020.

24 Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (29.01.2018), dostęp 15.10.2024, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/rota_29012018; Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (25.01.2020) oraz Franciszek, „Przemówienie do proboszczów uczestniczących w kursie zorganizowanym przez Trybunał Roty Rzymskiej” (25.02.2017), dostęp 15.10.2024, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/przygotowanie_25022017.

25 Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (21.01.2017).

26 Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (27.01.2023), dostęp 15.10.2024, <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2023/january/documents/20230127-rotaromana.html>; Franciszek, *Adhortacja apostołska „Evangelii gaudium” o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie* (Kraków: Wydawnictwo M, 2013), nr 24 (dalej *Evangelii gaudium*).

27 Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (25.01.2020).

28 Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (22.01.2016), dostęp 15.10.2024, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/rota_22012016.

pragnienie zawarcia małżeństwa może stać się drogą do odkrycia w nim także Bożego zamysłu wynikającego z dzieła stworzenia i odkupienia²⁹. Biskup Rzymu podkreśla również, że nie należy pozostawać na poziomie tylko ważności sakramentu. Jak przypomina: „chodzi o to, aby od wizji czysto prawnej i formalnej przygotowania przyszłych małżonków przejść do osadzenia w sakramencie *ab initio*; to znaczy poczynając od drogi ku pełni ich *foedus* – przymierza, podniesionego przez Chrystusa do rangi sakramentu”³⁰.

Katechumenalny rys katechezy był obecny we wcześniejszych dokumentach dotyczących katechizacji, natomiast jako wątek bardzo wyraźny pojawia się w *Dyrektorium o katechizacji* opublikowanym w czasie pontyfikatu papieża Franciszka. Najnowsze *Dyrektorium o katechizacji*, przygotowane w 2020 roku przez Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji całość procesu katechetycznego rozpatruje w kluczu katechumenalnym. Widzi w tym potwierdzenie tendencji obecnych we wcześniejszych dokumentach poświęconych katechizacji, ale także bezpośrednio w nauczaniu papieża Franciszka zawartym przede wszystkim w *Evangelii gaudium*³¹.

Ważnym tematem dla współczesnej katechezy jest temat katechezy dorosłych i właśnie w tym dziale *Dyrektorium* wspomina także o katechezie „przed zawarciem sakramentu małżeństwa lub przy okazji przystępowania dzieci do sakramentów, co często jest punktem wyjścia do dalszych doświadczeń katechetycznych”³². Omawiając szerzej konkretne zalecenia duszpasterskie dla katechezy rodzinnej dokument zwraca uwagę na to, że jest to katecheza, która powinna towarzyszyć różnym etapom życia rodziny, sprzyjając wzrastaniu w łasce na różnych etapach życia³³.

Dyrektorium formułuje także ważną prośbę: „dobrze będzie odejść, tam, gdzie ona jeszcze funkcjonuje, od nazwy kursy przedmałżeńskie. Pozwoli to przywrócić tej ścieżce jej autentyczne znaczenie formacyjne i katechetyczne”³⁴. Zgodnie z logiką znaną z *Obrzędów Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych* przypomina to nie tylko o permanentnym i procesualnym przygotowaniu do sakramentów, ale podkreśla także, że proces wtajemniczenia w chrześcijaństwo to coś znacznie więcej niż przekaz katechizmowej wiedzy, a „katechumenat małżeński nie jest przygotowaniem do egzaminu, który trzeba zdać, ale do życia, które należy przeżyć”³⁵.

Formułując więc szczegółowe wskazania duszpasterskie w kontekście katechezy związanej z tematem małżeństwa i rodziny *Dyrektorium* wymienia sześć kontekstów, które powinna uwzględniać ta katecheza. Po pierwsze więc odnosi się do katechezy dzieci i młodzieży.

29 Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (22.01.2016).

30 Franciszek, „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (21.01.2017).

31 Zobacz zwłaszcza: *Evangelii gaudium*, nr 164–173.

32 *Dyrektorium o katechizacji*, nr 264.

33 *Dyrektorium o katechizacji*, nr 232.

34 *Dyrektorium o katechizacji*, nr 232.

35 Dykasteria ds. Świeckich, Rodziny i Życia, *Droga wtajemniczenia katechumenalnego dla życia małżeńskiego. Wskazania duszpasterskie dla Kościołów partykularnych* (Poznań: Pallottinum, 2023), nr 20 (dalej *Droga wtajemniczenia*).

W nawiązaniu do *Familiaris consortio*, przypomina o wspomnianym podziale katechezy przygotowującej do małżeństwa na trzy etapy: przygotowanie bliższe, dalsze i bezpośrednie. Inspirując się zaś adhortacją *Amoris laetitia*, *Dyrektorium* podkreśla katechumenalny charakter tego etapu, który powinien charakteryzować się głoszeniem kerygmatu w taki sposób, aby umożliwił on życie wiarą, w tym także stworzenie najlepszych możliwych warunków do inicjacji życia małżeńskiego³⁶.

Drugi z wymienionych obszarów to katecheza młodych małżeństw, rozumiana jako katecheza mistagogiczna, w której ważnym narzędziem jest lektura słowa Bożego. Ma ona pomagać mężowi i żonie odkrywać to, kim stali się przez sakrament małżeństwa, ale także wspierać w rozwoju tego, kim są jako małżonkowie. Trzecia płaszczyzna to katecheza rodziców, którzy chcą ochrzcić dzieci. Ważną rolę odgrywa tu wspólnota, zwłaszcza katechiści, którzy powinni indywidualnie zaplanować przebieg i czas trwania takiej katechezy. Celem zaś tej katechezy, która oprócz rodziców dobrze, aby włączała także chrzestnych, jest nowe rozbudzenie daru wiary.

Czwarty obszar to katecheza rodziców, których dzieci są przygotowywane do kolejnych sakramentów wtajemniczenia. Katecheza ta może mieć dla rodziców podwójną funkcję: pogłębienia wiary lub może być przestrzenią pierwszego głoszenia. *Dyrektorium* wymienia także katechezę międzypokoleniową, która uwzględnia potrzeby i doświadczenia osób w różnym wieku, nawiązując nie tylko do naturalnej logiki rodziny i procesu wychowania, ale także do wzoru pierwszych wspólnot chrześcijańskich. Na końcu tej listy *Dyrektorium* wspomina także o katechezie w grupach małżeńskich i rodzinnych. Podkreśla się ich rolę autoformacyjną i kluczowe znaczenie samych małżonków dla wzajemnego dzielenia się odkrywaniem charakteru i budowania małżeńskiego przymierza.

Mówiąc o katechezie dorosłych *Dyrektorium* zwraca także uwagę na jej specyfikę, którą czerpie z doświadczenia katechumenatu³⁷. Wśród istotnych inspiracji wymienia jego charakter wspólnotowy i całościowy³⁸. Docenia także podmiotowe traktowanie osób dorosłych, którzy są „uczestnikami”, a nie „adresatami” katechezy. Dokument podkreśla również konieczność uwzględnienia życiowej sytuacji, w tym także osobistego powołania osób uczestniczących w katechezie dorosłych. Stąd także, zdaniem autorów dokumentu, konieczna jest integracja duszpasterstwa rodzin z innymi wymiarami katechezy dorosłych. Zastosowanie logiki katechumenalnej w katechezie dorosłych jest istotnym środkiem do tego, aby miała ona prawdziwie wymiar wtajemniczający, a nie tylko skupiony na przekazie wiedzy oderwanej od życia uczestników³⁹.

36 *Amoris laetitia*, nr 207.

37 *Dyrektorium o katechizacji*, nr 262.

38 *Dyrektorium o katechizacji*, nr 135 i 262.

39 *Dyrektorium o katechizacji*, nr 303.

4. Synteza katechumenalnej logiki przygotowania do małżeństwa w dokumencie Dykasterii ds. Świeckich, Rodziny i Życia

W omawianym temacie na szczególną uwagę zasługuje wydany w 2023 roku dokument Dykasterii ds. Świeckich, Rodziny i Życia. Już sam jego tytuł *Droga wtajemniczenia katechumenalnego dla życia małżeńskiego. Wskazania duszpasterskie dla Kościołów partykularnych* łączy w sobie pojęcia katechumenatu i przygotowania do małżeństwa, nawiązując do przywołanych wcześniej dokumentów – przede wszystkim do *Familiaris consortio* i nauczania papieża Franciszka.

Poza wspomnianymi już kwestiami, dokument odnosi się do znaczenia czasu w procesie przygotowania do małżeństwa. Papież Franciszek jednym z kluczowych słów swojego pontyfikatu uczynił słowo „towarzyszenie”; a nie można mówić o towarzyszeniu tam, gdzie nie ma zaangażowania czasu. Jak we wstępie do dokumentu zwraca uwagę biskup Rzymu, to inwestowanie czasu w przygotowanie do małżeństwa jest po prostu kwestią pewnej elementarnej sprawiedliwości: „Kościół jest matką, a matka nie faworyzuje żadnego spośród dzieci (...). Często przychodzi mi to na myśl, gdy rozmyślam o tym, że Kościół poświęca wiele czasu – kilka lat – na przygotowanie kandydatów do kapłaństwa czy też do życia zakonnego. Równocześnie jednak poświęca niewiele czasu – zaledwie kilka tygodni – tym, którzy przygotowują się do małżeństwa”⁴⁰.

Przygotowanie do małżeństwa powinno uwzględniać zarówno powszechne zasady, jak i specyfikę Kościoła lokalnego. Jest to uwaga o tyle istotna, że wpisuje się ona w ogólną obserwację, że sytuacja wierzących w różnych Kościołach lokalnych jest odmienna. Inne wyzwania będą dotyczyły krajów o rozpowszechnionej praktyce poligamii, inne w miejscach, gdzie aborcja jest zjawiskiem powszechnym, a jeszcze inne tam, gdzie zdekonstruowano pojęcie małżeństwa jako trwałego, wyłącznego i płodnego związku mężczyzny i kobiety. Jednocześnie, wszystkie te konteksty łączy konieczność troski o przekazanie pełnego i integralnego nauczania o małżeństwie i rodzinie.

Dokument podkreśla, że jego opracowanie wpisuje się w dłuższą perspektywę odnowy sakramentalnej, inspirowanej katechumenatem. Wśród wymienianych już wcześniej wątków także tutaj będzie pojawiała się etapowość procesu przygotowania do sakramentu wraz z permanentnością samego procesu formacji. Dokument zwraca uwagę, że etapowość formacji jest związana z cennym procesem weryfikacji motywacji i woli kontynuowania drogi wtajemniczenia, odbierając temu procesowi rys automatyczności⁴¹. Celem takiej formacji jest pełnia życia chrześcijańskiego, rozumiana tak w sensie indywidualnym, jak i małżeńskim⁴². Właśnie ta celowość, wspólna różnym formom katechezy, powinna obliżować do organizowania przygotowania do małżeństwa w taki sposób, aby to przygotowanie było naturalną kontynuacją doświadczenia katechizacyjnego⁴³.

---

40 Franciszek, „Przedmowa”, w: *Droga wtajemniczenia*.

41 *Droga wtajemniczenia*, nr 16, 23–24.

42 *Droga wtajemniczenia*, nr 25.

43 *Droga wtajemniczenia*, nr 14.

Poza ogólnym postulatem stopniowości procesu, nawiązującego do określonych już etapów sformułowanych w *Familiaris consortio*, dokument Dykasterii bardziej szczegółowo stara się przedstawić charakterystykę poszczególnych etapów. Projektując ten proces, wprost odwołuje się do modelu i treści zawartych w *Obrzędach Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych*⁴⁴. Proces ten składa się więc z ewangelizacji, katechumenatu i mistagogii, pomiędzy którymi powinno następować rozeznanie i przejście, ostatecznie wskazując na jasne połączenie między sakramentami. Jego podsumowaniem jest zaś przypomnienie, że „pedagogia wiary zakłada osobiste spotkanie z Chrystusem, nawrócenie serca oraz praktyki życia, a także doświadczenie Ducha w kościelnej komunii”⁴⁵.

Po pierwsze więc, konieczne jest zwrócenie uwagi na przygotowanie dalsze, nazywane tutaj etapem przedkatechumenalnym. Z założenia dokonuje się on w rodzinach. Budowanie tego właściwego środowiska rodzinnego także powinno być przedmiotem duszpasterstwa rodzin, aby pomóc małżonkom w wychowaniu ich dzieci do wyboru drogi powołania i kształtowania dorosłego życia według chrześcijańskich wartości⁴⁶.

Kolejny etap, nazywany pośrednim, zawiera już jakąś formę deklaracji w postaci przyjęcia kandydatów, dając wyraz woli ich wejścia na drogę nawrócenia. Ten etap będzie szczególnie ważny w przypadku wymienianych już wcześniej osób: tych, których formacja nie została dopełniona, jak i tych, którzy znajdują się we wszelkich sytuacjach nieregularnych⁴⁷. W przywołanym już pytaniu o relację wiary narzeczonych do ważności sakramentów, dokument podkreśla konieczność troski o pełne przekazanie nauki o małżeństwie, tak aby zminimalizować ryzyko wystąpienia wątpliwości, co do znajomości i przyjęcia nauczania Kościoła⁴⁸.

Etap pośredni, w miarę gotowości kandydatów, powinien zakończyć się rozstrzygnięciem o woli kontynuowania związku i wejścia na drogę przygotowań bliższych. To przejście pomiędzy etapem pośrednim i bliższym mogłoby mieć formę obrzędu zaręczyn, nawiązując do nieco już zapomnianego stanu narzeczeństwa⁴⁹. Na tym etapie konieczne jest zwrócenie uwagi, że proces przygotowania jest w swej istocie procesem przygotowania do małżeństwa, a nie do dnia ślubu⁵⁰.

Kolejny etap, czyli przygotowanie bezpośrednie skupia się wokół przygotowania do pełnego i świadomego uczestnictwa w celebracji zawarcia sakramentu małżeństwa⁵¹. Warto tutaj zwrócić uwagę na włączenie w ceremonię innych członków rodziny. Natomiast samych narzeczonych dobrze jest zachęcić do odbycia przedślubnych rekolekcji, wspólnej modlitwy bezpośrednio poprzedzającej liturgiczną ceremonię oraz podkreślić znaczenie sakramentu pokuty w przygotowaniu do zawarcia sakramentu małżeństwa.

44 *Droga wtajemniczenia*, nr 19.

45 *Droga wtajemniczenia*, nr 19.

46 *Droga wtajemniczenia*, nr 27–36.

47 *Droga wtajemniczenia*, nr 37–47.

48 *Droga wtajemniczenia*, nr 42–45.

49 *Droga wtajemniczenia*, nr 59–62.

50 *Droga wtajemniczenia*, nr 55.

51 *Droga wtajemniczenia*, nr 64–73.

Etapowi mistagogii odpowiada w dokumencie przekonanie o potrzebie towarzyszenia młodym małżeństwom przez orientacyjny okres pięciu lat⁵². Poza tym wstępnym umocnieniem, które odbywa się w konfrontacji z realizmem życia małżeńskiego, szczególnie trzeba także otoczyć troską rodziny w kryzysie⁵³. Zgodnie z dynamicznym modelem formacji katechumenalnej za paradygmat postępowania w sytuacji kryzysowej dokument stawia scenę z Ewangelii św. Łukasza o uczniach idących do Emaus. Perykopa ta wydobywa nie tylko metaforę drogi, ale także towarzyszenia, słuchania słowa Bożego oraz powrotu do pierwotnego źródła powołania.

Warto zwrócić uwagę na sposób przedstawiania wymagań i samej „procedury” związanej z przygotowaniem do sakramentu małżeństwa. Rozumienie tej rzeczywistości wykracza poza przewidziane prawem ważne zawarcie związku „przed Bogiem i Kościołem”, ale włącza także ludzkie rozumienie więzi małżonków. Kościół chce więc towarzyszyć młodym ludziom w realizacji życiowego celu stworzenia trwałej więzi z drugą osobą i zbudowania na jej fundamencie rodziny⁵⁴.

Zakończenie

Podsumowując rozważania zawarte w przytoczonych dokumentach Kościoła można wyróżnić kilka cech charakterystycznych dla katechumenalnej metody przygotowania do małżeństwa. Po pierwsze więc, wychodzi ona z kontekstu współczesnego świata i Kościoła, w którym punktem wyjścia jest ewangelizacja zarówno osób spoza Kościoła lub na jego pograniczu oraz tych wewnątrz Kościoła, których wtajemniczenie nie zostało dopełnione, a wiara nie została rozwinięta. Narzeczonych warto przygotowywać do małżeństwa, korzystając z metod właściwych katechumenatowi ponieważ w praktyce są oni często – jeśli nie faktycznie – to „jakby katechumenami”.

Po drugie, przygotowanie do małżeństwa jest widziane z perspektywy procesu, a więc jest opisywane przez dynamikę osobistego nawrócenia, rozeznawania ze strony wspólnoty i wchodzenia coraz głębiej w tajemnicę chrześcijańskiej wiary. Celem tej procesualności jest doprowadzenie do pełni życia chrześcijańskiego, dlatego też konieczne jest uwzględnienie perspektywy wszystkich sakramentów, nie tylko jednego. Co więcej, akcent na proces, a nie stan sprawia, że coraz większe miejsce w nauczaniu Kościoła zajmuje temat mistagogii po przyjęciu sakramentu małżeństwa.

Po trzecie, wyraźnie widziane jest także przesunięcie akcentów: z „katechezy” przedmałżeńskiej na całościowe doświadczenie uczestnictwa we wspólnocie Kościoła. Element wiedzy, także wiedzy o chrześcijańskim rozumieniu małżeństwa jest niezbędny, natomiast jego poznanie odbywa się bardziej poprzez przykład ze strony wspólnoty czy z historii świętych,

---

52 *Droga wtajemniczenia*, nr 74–86.

53 *Droga wtajemniczenia*, nr 87–94.

54 *Droga wtajemniczenia*, podsumowanie.

a także poprzez udział w życiu liturgiczno-wspólnotowym. Rola wspólnoty to nie tylko świadectwo i wsparcie, ale także uczestnictwo w liturgii i innych formach modlitwy, przez które także dokonuje się wtajemniczenie w sakrament małżeństwa.

Warto podkreślić, że wielość sytuacji i złożoność okoliczności sprawiają, że nauczanie Kościoła powszechnego jest formułowane na poziomie pewnej ogólności i rekomendacji, pozostawiając Kościołom lokalnym i konkretnym osobom odpowiedzialnym za formację dostosowanie ich do konkretnych sytuacji. Patrząc także na to, jak rozbudowuje się w nauczaniu Kościoła analogia katechumenatu i przygotowania do małżeństwa można spodziewać się dalszego rozwoju tej metody. Służyć może temu również refleksja o katechumenalnym modelu katechezy także w odniesieniu do innych sakramentów, które także są włączone w życie członków rodziny.

Bibliografia

- Blachnicki, Franciszek. *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*. Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie, 2011.
- Dykasteria ds. Świeckich, Rodziny i Życia. *Droga wtajemniczenia katechumenalnego dla życia małżeńskiego. Wskazania duszpasterskie dla Kościołów partykularnych*. Poznań: Pallottinum, 2023.
- Franciszek. *Adhortacja apostolska „Amoris laetitia” o miłości w rodzinie*. Kraków: Wydawnictwo M, 2016.
- Franciszek. *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium” o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie*. Kraków: Wydawnictwo M, 2013.
- Franciszek. „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (21.01.2017). Dostęp 15.10.2024. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/rota_21012017.
- Franciszek. „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (22.01.2016). Dostęp 15.10.2024. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/rota_22012016.
- Franciszek. „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (25.01.2020). Dostęp 15.10.2024. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/rota_25012020.
- Franciszek. „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (27.01.2023). Dostęp 15.10.2024. <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2023/january/documents/20230127-rotaromana.html>.
- Franciszek. „Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej” (29.01.2018). Dostęp 15.10.2024. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/rota_29012018.
- Franciszek. „Przemówienie do proboszczów uczestniczących w kursie zorganizowanym przez Trybunał Roty Rzymskiej” (25.02.2017). Dostęp 15.10.2024. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/przygotowanie_25022017.

- Góralski, Wojciech. „Wzajemne powiązanie między wiarą i małżeństwem w świetle dokumentu Międzynarodowej Komisji Teologicznej «Reciprocità tra fede e sacramenti nell'economia sacramentale» z 3 marca 2020 roku”. *Ius matrimoniale* 34 (2023): 5–44. DOI 10.21697/im.2023.34.1.01.
- Jan Paweł II. *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae” o katechizacji w naszych czasach*. Kielce: Referat Katechetyczny, 1990.
- Jan Paweł II. *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*. Wrocław: Wydawnictwo TUM, 2000.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallottinum, 2002.
- Międzynarodowa Komisja Teologiczna. „Reciprocità tra fede e sacramenti nell'economia sacramentale”. Dostęp 15.10.2024. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_20200303_reciprocita-fede-sacramenti_it.html.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji. *Dyrektorium o katechizacji*. Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2020.
- Ratzinger, Joseph. „Neopoganie a Kościół”. W: Joseph Ratzinger, *Kościół – znak wśród narodów*. Opera omnia, t. VIII/2, 1061–1074. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013.
- Rozkrut, Tadeusz. „Magisterium rotalne Jana Pawła II i Benedykta XVI na temat sakramentalności małżeństwa”. W: *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*, red. Józef Stala, 284–290. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, 2014.

Cytowanie chicagowskie:

- Krupka, Aneta. „Przygotowanie do małżeństwa jako forma pochrzcielnego katechumenatu według współczesnego nauczania Kościoła powszechnego”. *Studia Koszalińsko-Koło-brzeskie* 32 (2025): 99–112. DOI: 10.18276/skk.2025.32-06.

Cytowanie oksfordzkie:

- Krupka A., *Przygotowanie do małżeństwa jako forma pochrzcielnego katechumenatu według współczesnego nauczania Kościoła powszechnego*, „Studia Koszalińsko-Koło-brzeskie” 32 (2025), s. 99–112. DOI: 10.18276/skk.2025.32-06.